

Г. К. Авдєєва, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташица НАПрН України

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Армія РФ принесла в Україну масові вбивства мирних людей, знищення об'єктів інфраструктури та помешкань громадян, гвалтування жінок і дітей, мародерство. В Україні такі злочини під процесуальним керівництвом Офісу Генерального прокурора розслідують слідчі ДБР та Національної поліції, а СБУ здійснює фіксацію фактів масового знищення мешканців Чернігова, Гостомеля, Бучі, Ірпеня, Сум, Харкова, Маріуполя, Миколаєва та інших населених пунктів. У ДБР навіть створено спеціальне управління з розслідування воєнних злочинів РФ, яке збирає доказову базу щодо причетності представників влади, службових, військових осіб РФ та ін. країн до розв'язання та ведення агресивної війни проти України.

Військові злочини, скоєні на території України, є надзвичайно масштабними. Їх розслідування передбачає дослідження значного обсягу подій, ретельне збирання безлічі доказів і проведення великої кількості судових експертиз. Навіть в мирний час слідчі в деяких випадках чекали результатів окремих судових експертиз до двох років, а в умовах воєнного стану, коли багато судових експертів набули статусу біженців або внутрішньо переміщених осіб і не мають можливості виконувати свої професійні обов'язки, отримати висновок експерта стало ще складнішим. Підвищити ефективність збирання доказів шляхом використання спеціальних знань та зменшити терміни проведення судових експертиз в умовах воєнного стану дозволило б реформування системи експертного забезпечення правосуддя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам використання спеціальних знань у кримінальному провадженні приділяли увагу

В. А. Журавель, В. О. Коновалова, Ю. В. Шепітько, Н. І. Клименко, О. М. Клюєв, А. В. Круть, Е. Б. Сімакова-Єфремян, Г. К. Авдєєва, О. А. Назаров, М. Г. Щербаковський та ін. Однак пропозиції цих науковців стосуються підходів до реформування системи експертного забезпечення правосуддя в Україні без урахування воєнного стану. Тому проблеми використання спеціальних знань у судочинстві в умовах масового вчинення воєнних злочинів і обмежених ресурсів щодо використання спеціальних знань у кримінальному провадженні залишаються неопрацьованими.

Метою статті є визначення проблем використання спеціальних знань у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану, аналіз нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності для виявлення проблем, що перешкоджають ефективному використанню спеціальних знань при розслідуванні воєнних злочинів, розроблення напрямів реформування системи експертного забезпечення правосуддя в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. З моменту нападу РФ на Україну до 11 квітня 2022 р. українські правоохоронці зареєстрували 5 377 злочинів агресії та воєнних злочинів РФ, із них: 5 214 щодо порушення законів та звичаїв війни, 43 – планування, підготовки або розв'язання та ведення агресивної війни, 8 – пропаганди війни та 112 інших злочинів¹.

¹ 'У «магістральній» справі щодо вторгнення РФ уже понад півтисячі підозрюваних' (Укрінформ: Мультимедійна платформа іномовлення України. 11 квітня 2022) <<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3453533-u-magistralnij-spravi-sodo-vtorgnenna-rf-uze-ponad-500-pidozruvanih.html>> (дата звернення: 12.04.2022)

Після появи в ЗМІ фотознімків із зображенням розстріляних і закатованих мирних мешканців в Україні лідери багатьох країн закликали притягнути вище керівництво РФ до кримінальної відповідальності за воєнні злочини. Наприкінці березня 2022 р. шість країн Європи (Естонія, Литва, Німеччина, Польща, Словаччина, Швеція) вже розпочали розслідування військових злочинів Росії¹. Близько 50 країн світу (в т. ч. Україна) звернулися до Міжнародного кримінального суду із заявами про розслідування воєнних злочинів, скоєних військовими РФ в Україні. Загальний перелік воєнних злочинів закріплений у Статуті Міжнародного кримінального суду (Римський статут)².

Міжнародним правом передбачена не лише особиста відповідальність за воєнні злочини, а й відповідальність командирів певних військових об'єднань за порушення їх підлеглими норм міжнародного гуманітарного права у тих випадках, коли вони мали інформацію про можливість вчинення ними правопорушень, але не доклали зусиль для їх попередження чи припинення (ст. 86 Першого протоколу до Женевських конвенцій 1949 р.)³.

У законодавстві України відсутнє визначення поняття «воєнні злочини», але в КК України вони передбачені, а саме: мародерство (ст. 432), насильство над населенням у районі воєнних дій (ст. 433), погане поводження з військовополоненими (ст. 434), незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними (ст. 435).

В Україні створили онлайн-архів для документування скоєних військовими РФ воєнних злочинів, поділених на такі 7 категорій: вбивство мирних мешканців, напади на цивільне населення або цивільні об'єкти, руйнування населених пунктів, взяття заручників та тортури, незаконна депорта-

ція, напад на релігійні споруди та об'єкти культурної спадщини, згвалтування⁴. Накопичення інформації про воєнні злочини РФ в Україні є лише підготовчим етапом до їх розслідування. Провина представників російської влади і військових армії РФ має бути доведена шляхом ретельного збирання процесуальних доказів. Під час такого розслідування потрібно не лише довести, що ці злочини були вчинені, а й пов'язати їх із конкретними особами-злочинцями, висунути їм обґрунтоване обвинувачення та притягнути до відповідальності.

При розслідуванні воєнних злочинів, зокрема, призначається військова експертиза, основними завданнями якої є: встановлення обставин застосування та дій військових формувань; встановлення обставин, що призвели до настання тяжких наслідків, загибелі людей, втрати озброєння, військової техніки, об'єктів державної влади та інфраструктури, особистого майна громадян під час застосування військових формувань та ін.⁵

Слідчі здійснюють огляд місця події і як речові докази вилучають уламки балістичних об'єктів (снарядів або ракет), а для встановлення виду зброї, що застосовувалась армією РФ для руйнації воєнних і цивільних об'єктів, вони зазвичай призначають судово-балістичну експертизу, основними завданнями якої є визначення виду, системи (моделі) та калібру вогнепальної зброї, гранатометів реактивних та нереактивних, мінометів, артилерійських гармат, протитанкових ракетних комплексів, реактивних систем залпового вогню, зенітно-ракетних комплексів тощо та боєприпасів до них⁶.

При розслідуванні вбивств слідчий і судово-медичний експерт проводять огляд тіл потерпілих і формують попередній висновок про причини

⁴ 'Russia's war crimes' <<https://war.ukraine.ua/russia-war-crimes/>> (дата звернення: 12.04.2022)

⁵ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертів та експертних досліджень. Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98?find=1&text=%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0#w1_3 (дата звернення: 15.04.2022)

⁶ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертів та експертних досліджень. Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98?find=1&text=%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0#w1_3 (дата звернення: 12.04.2022)

¹ 'Воєнні злочини Росії в Україні розслідують вже 6 країн світу' (Юридична газета, 21 березня 2022) <<https://yur-gazeta.com/golovna/voenni-zlochiny-rosiyi-v-ukrayini-rozsliduyut-vzhe-6-krayin-svitu.html>> (дата звернення: 14.04.2022)

² Rome Statute of the International Criminal Court. 17.07.1998. Published by the International Criminal Court. 2011. 58 p. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf> (дата звернення: 11.04.2022)

³ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol 1). 08 June 1977. Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law applicable in Armed Conflicts. United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-additional-geneva-conventions-12-august-1949-and> (дата звернення: 15.04.2022)

смерті. Зокрема, у Бучі на тілах загиблих мали місце вогнепальні поранення, тобто люди були застрелені. Але для доведення факту їх вбивства військовими РФ треба доставити тіла в судово-медичну установу для проведення судово-медичної експертизи з метою встановлення не лише причини, а й дати смерті.

Портретна експертиза призначається для ідентифікації особи (трупа) за фотознімком (фотокарткою, негативом) та/або відеозаписом, а генетична (ДНК) експертиза – за слідами крові, сперми, волосся, слини або кістково-м'язовими фрагментами.

При розслідуванні згвалтувань проводяться судово-медичні та генетичні експертизи, а також трасологічні (слідів рук, ніг та взуття, інших частин тіла).

Документи, перехоплені телефонні розмови військових РФ та інша інформація (в т.ч. в електронному вигляді) також потребує експертного дослідження в межах технічної експертизи документів, почеркознавчої та авторознавчої експертиз, експертизи відео- та звукозапису, телекомунікаційної експертизи та ін.

Для визначення технічного стану пошкоджених будівель, споруд та інженерних мереж, причин пошкоджень та руйнувань об'єктів та їх елементів призначається будівельно-технічна експертиза, а для встановлення розміру завданої матеріальної шкоди об'єкту (будівлі, квартирі, приміщенню, споруді тощо) – оціночно-будівельна експертиза.

Товарознавча експертиза проводиться з метою встановлення матеріальної шкоди, заподіяної власнику будь-якого майна внаслідок його пошкодження або викрадення.

Проведення транспортно-товарознавчої експертизи дозволяє встановити вартість матеріального збитку, завданого власнику транспортного засобу унаслідок злочинних дій військових РФ (обстріли з вогнепальної зброї, викрадення та ін.).

За допомогою товарознавчої експертизи можна встановити розмір матеріальної шкоди, заподіяної власнику майна внаслідок його пошкодження (при обстрілах, бомбардуваннях, пожежах тощо) або викрадення.

У межах фототехнічної експертизи здійснюється ідентифікація предметів, приміщень та ділянок місцевості, відображених на фотознімках та відеозаписах, на яких зафіксовані факти злочинної діяльності військових РФ або її наслідки, а також

встановлюються факти наявності або відсутності подробиць (монтажу) фото- та відеоматеріалів.

Експертизи вибухових пристроїв призначається з метою визначення виду вибуху та його потужності, встановлення конструкції вибухового пристрою та способу його виготовлення, встановлення здатності пристрою викликати вибух та можливості вибуху цього пристрою в конкретних умовах (струс, нагрівання тощо).

У разі вибухового пошкодження окремих ділянок автомобільних доріг автотехнічна експертиза допоможе встановити можливість організації дорожнього руху та рівень його безпеки на цих ділянках.

Пожежно-технічна експертиза призначається для визначення причин, умов та процесів виникнення пожежі, визначення часу та шляхів розповсюдження пожежі й визначення обставин, що сприяли виникненню та розповсюдженню пожежі.

Для перевірки факту застосування військовими РФ хімічної зброї призначається експертиза сильнотоксичних і отруйних речовин з метою виявлення на різних предметах слідів таких речовин та встановлення їх виду.

Екологічна експертиза дозволяє встановити безпосередні причини заподіяної військовими РФ екологічної шкоди та обставини, пов'язані з порушеннями умов експлуатації потенційно небезпечних об'єктів, а також з діями, які сприяли заподіянню шкоди здоров'ю людини (смерті людини) або призвели до інших тяжких наслідків.

На місці події можуть бути виявлені сліди транспортних засобів (сліди шин, бампера та ін. виступаючих частин), за якими в межах транспортно-трасологічної експертизи може бути встановлений тип та модель транспортного засобу, а також – ідентифікація конкретного його екземпляру.

Для виявлення, розшифрування і дослідження інформації, що містяться на комп'ютерних носіях, у мобільних телефонах, на флеш-носіях та ін. призначається експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів.

Факти і способи передавання певними особами-колаборантами інформації про розташування стратегічних та військових об'єктів в Україні представникам країни-агресора встановлюються за допомогою експертизи телекомунікаційних систем.

За допомогою судово-ветеринарної експертизи встановлюються факти насильницької смерті тва-

рин внаслідок вогнепальних пошкоджень, отруєння чи інших причин.

Тобто збирання доказової інформації під час розслідування воєнних злочинів потребує призначення значної кількості судових експертиз. Слід зауважити, що в умовах воєнного стану значна кількість співробітників державних експертних установ не в змозі виконувати свої професійні обов'язки через їх перехід до армії або територіальної оборони, зайняття волонтерською діяльністю, виїзд за межі свого населеного пункту. При цьому ч. 3 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» містить заборону на проведення недержавними експертами криміналістичних (понад 30 видів), судово-медичних та судово-психіатричних експертиз¹. Навіть у мирний час існували проблеми із залученням судово-медичного експерта, адже суди не визнавали його висновки джерелами доказів у кримінальних провадженнях через те, що судово-медичні експертизи згідно зі ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» дозволено проводити виключно в державних експертних установах, якими не є всі Бюро судово-медичних експертиз в Україні (вони належать до об'єктів комунальної власності)².

Експерт із питань міжнародного кримінального права У. Вілей справедливо наголошує на тому, що «масштаби ймовірних злочинів, скоєних військовими РФ на території України, є настільки значними, що українська влада навряд чи має достатні ресурси, щоб самотужки з цим справитися»³. Тобто процес збирання доказів, які зазвичай отримуються шляхом призначення і проведення судових експертиз, в умовах воєнного стану став набагато складнішим, ніж у мирний час.

На відміну від України, у країнах-членах Ради Європи залучення експерта здійснюється згідно з «Керівними принципами щодо ролі призначених судом експертів у судових процесах держав – членів Ради Європи»⁴. Відповідно до пунктів 33, 34

¹ Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII Редакція від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 14.04.2022)

² Авдєєва Г. К. 'Місце судової експертизи у науково-технічному забезпеченні слідчої діяльності в умовах змагального кримінального провадження' (2021) 41 Питання боротьби зі злочинністю 89.

³ Власенко В. 'Що може стати надійними доказами злочинів армії РФ в Україні?' (Deutsche Welle (Німеччина), 08.04.2022) <<https://p.dw.com/p/49bsb>> (дата звернення: 11.04.2022)

⁴ Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States Document

зазначеного документа суд може залучати будь-якого експерта за наявності у нього певних спеціальних знань (або досвіду чи практичних навичок) незалежно від того, чи є він державним або приватним та чи зазначений він в Переліку експертів. До експерта за порушення професійних обов'язків можуть застосовуватися різні санкції, а саме: конфіскація платежу за проведення експертизи, дискваліфікація як експерта, адміністративний штраф або арешт, кримінальне переслідування, дисциплінарні наслідки або позови про відшкодування збитків (п. 117). Скасування монополії державних експертних установ на проведення значної кількості судових експертиз в Україні та запровадження відповідальності експерта за необ'єктивний висновок (за аналогією з країнами-членами Ради Європи) дозволить скоротити терміни проведення експертиз та підвищити їх достовірність.

Висновки. Після нападу РФ на Україну зафіксовано величезний обсяг ймовірних воєнних злочинів, розслідування яких передбачає проведення великої кількості судових експертиз. При цьому в умовах воєнного стану в Україні виникли проблеми з їх призначенням і проведенням через неможливість значної кількості державних судових експертів виконувати свої службові обов'язки при одночасній законодавчій забороні недержавним судовим експертам проводити понад 30 видів криміналістичних експертиз, а також судово-медичних і судово-психіатричних. Подолання цих проблем є можливим за умови реформування судово-експертної діяльності в Україні з урахуванням досвіду країн-членів Ради Європи.

Напрями реформування системи експертного забезпечення правосуддя в Україні в умовах воєнного стану мають бути такими:

1) скасування монополії державних експертних установ на проведення всіх видів судових експертиз, окрім дослідження об'єктів, вільний обіг яких заборонено або обмежено;

2) надання права сторонам кримінального провадження, потерпілому і суду обирати найбільш кваліфікованого (державного або приватного) експерта незалежно від того, чи зазначений він у Реєстрі атестованих судових експертів;

adopted by CEPEJ at its 24th Plenary meeting (Strasbourg, 11–12 December 2014). European commission for the efficiency of justice (CEPEJ). URL: <https://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/cepej/24-kerivni%20princupu%20roli%20priznachenih.pdf> (дата звернення: 12.04.2022)

3) запровадження санкцій до судового експерта у разі порушення ним професійних обов'язків (конфіскація платежу за проведення експертизи, дискваліфікація як експерта, адміністративний штраф або арешт, кримінальне переслідування, дисциплінарні наслідки або позови про відшкодування збитків) та ін.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Rome Statute of the International Criminal Court. 17/07/1998. Published by the International Criminal Court. 2011. 58 p. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf> (In English)
2. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol 1). 08 June 1977. Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law applicable in Armed Conflicts. United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-additional-geneva-conventions-12-august-1949-and> (In English)
3. Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy [About forensic examination. Law of Ukraine] №4038-XII vid 25/02/1994. Redaktsiia vid 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (in Ukrainian)
4. Naukovo-metodychni rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen [Scientific and methodological recommendations for conducting and appointing of forensic examinations and expert researchs] vid 08.10.1998 № 53/5. Redaktsiia vid 20.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98?find=1&text=%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0#w1_3 (in Ukrainian)
5. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States Document adopted by CEPEJ at its 24th Plenary meeting (Strasbourg, 11–12 December 2014). European commission for the efficiency of justice (CEPEJ). URL: <https://www.vksu.gov.ua/userfiles/doc/cepej/24-kerivni%20princupu%20roli%20priznachenih.pdf> (In English)

Bibliography

Journal articles

1. Avdeeva G K. 'Mistse sudovoi ekspertyzy u naukovo-tekhnichnomu zabezpechenn slidchoi diialnosti v umovakh zmahalnoho kryminalnoho provadzhennia' [The place of forensic examination in the scientific and technical support of investigative activities in the context of adversarial criminal proceedings]. (2021) 41 Pytannia borotby zi zlochynnistiu 88–93 (in Ukrainian)

Websites

2. 'U «mahistralnii» spravi shchodo vtornennia RF uzhe ponad pivtysiachi pidozriuvanykh' [There are already more than five thousand suspects in the «main» case of the invasion of the Russian Federation] (Ukrinform: Multymediina platforma inomovlennia Ukrainy, 11 kvitnia 2022) <<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3453533-u-magistralnij-spravi-sodo-vtorgnenna-rf-uzhe-ponad-500-pidozruvanih.html>> (in Ukrainian)
3. Vlasenko V. 'Shcho mozhe staty nadiinymy dokazamy zlochyniv armii RF v Ukraini' [What can become reliable evidence of the crimes of the Russian army in Ukraine] (Deutsche Welle (Germany) 08 kvitnia 2022) <<https://p.dw.com/p/49bsb>> (in Ukrainian)
4. 'Voenni zlochyny Rosii v Ukraini rozsliduiut vzhe 6 krain svitu' [Russia's war crimes in Ukraine are being investigated by 6 countries of the world]. (Yurydychna hazeta, 21 bereznia 2022) <<https://yur-gazeta.com/golovna/voenni-zlochiny-rosiyi-v-ukrayini-rozsliduyut-vzhe-6-krayin-svitu.html>> (in Ukrainian)
5. 'Russia's war crimes' <<https://war.ukraine.ua/russia-war-crimes/>> (in English)

Авдеєва Г. К.

Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану в Україні

Армія РФ принесла в Україну масові вбивства мирних людей, знищення об'єктів інфраструктури та помешкань громадян, гвалтування жінок і дітей, мародерство. Провина представників російської влади і військових армії РФ має бути доведена шляхом розслідування величезної кількості воєнних злочинів, а збирання процесуальних доказів передбачає проведення значної кількості судових експертиз.

У статті на основі аналізу завдань різних видів судових експертиз установлено, що судові експертизи відіграють важливу роль у розслідуванні воєнних злочинів. За результатами критичного аналізу норм чинного законодавства України, які регулюють процеси збирання доказової інформації і залучення експерта, доведено, що в умовах воєнного стану в Україні отримання висновку експерта вкрай ускладнено.

У публікації проаналізовано порядок залучення експерта у країнах-членах Ради Європи та запропоновано реформувати систему експертного забезпечення правосуддя шляхом скасування монополії державних експертних установ на проведення значної кількості судових експертиз в Україні та запровадження відповідальності експерта за необ'єктивний висновок (за аналогією з країнами-членами Ради Європи). Це дозволить скоротити терміни проведення експертиз та підвищити їх достовірність.

Реформування системи експертного забезпечення правосуддя в Україні в умовах воєнного стану запропоновано здійснювати за такими напрямками: 1) скасування монополії державних експертних установ на проведення всіх видів судових експертиз, окрім дослідження об'єктів, вільний обіг яких заборонено або обмежено; 2) надання права сторонам кримінального провадження, потерпілому і суду обирати найбільш кваліфікованого (державного або приватного) експерта незалежно від того, чи зазначений він у Реєстрі атестованих судових експертів; 3) запровадження санкцій до судового експерта у разі порушення ним професійних обов'язків (конфіскація платежу за проведення експертизи, дискваліфікація як експерта, адміністративний штраф або арешт, кримінальне переслідування, дисциплінарні наслідки або позови про відшкодування збитків) та ін.

Ключові слова: спеціальні знання, воєнні злочини, судова експертиза, монополія на судову експертизу, воєнний стан

Авдеева Г. К.

Проблемы использования специальных знаний в уголовном судопроизводстве в условиях военного положения в Украине

Армия РФ принесла в Украину массовые убийства мирных людей, уничтожение объектов инфраструктуры и жилищ граждан, изнасилование женщин и детей, мародерство. Вина представителей российской власти и военных армии РФ должна быть доказана путем расследования большого количества военных преступлений, а сбор процессуальных доказательств предполагает проведение огромного количества судебных экспертиз.

В статье на основе анализа задач различных видов судебных экспертиз установлено, что судебные экспертизы играют важную роль в расследовании военных преступлений. По результатам критического анализа норм действующего законодательства Украины, регулирующих процессы сбора доказательственной информации и привлечения эксперта, доказано, что в условиях военного положения в Украине получение заключения эксперта крайне затруднено.

В публикации проанализирован порядок привлечения эксперта в странах-членах Совета Европы и предложено реформировать систему экспертного обеспечения правосудия путем отмены монополии государственных экспертных учреждений на проведение значительного количества судебных экспертиз в Украине и введения ответственности эксперта за необъективное заключение (по аналогии со странами-членами Совета Европы). Это позволит сократить сроки проведения экспертиз и повысить их достоверность.

Реформирование системы экспертного обеспечения правосудия в Украине в условиях военного положения предложено осуществлять по следующим направлениям: 1) отмена монополии государственных экспертных учреждений на проведение всех видов судебных экспертиз, кроме исследования объектов, свободное обращение которых запрещено или ограничено; 2) предоставление права сторонам уголовного производства, потерпевшему и суду выбирать наиболее квалифицированного (государственного или частного) эксперта независимо от того, указан ли он в Реестре аттестованных судебных экспертов; 3) введение санкций по отношению к судебному эксперту в случае нарушения им профессиональных обязанностей (конфискация платежа за проведение экспертизы, дисквалификация как эксперта, административный штраф или арест, уголовное преследование, дисциплинарные последствия или иски о возмещении ущерба) и др.

Ключевые слова: специальные знания, военные преступления, судебная экспертиза, монополия на судебную экспертизу, военное положение

Avdeeva G. K.

Problems of using special knowledge in criminal proceedings under martial law in Ukraine

The army of the Russian Federation brought to Ukraine the massacres of civilians, the destruction of infrastructure and dwellings of citizens, the rape of women and children, and looting. The guilt of the representatives of the Russian

authorities and the military army of the Russian Federation must be proved by investigating a large number of war crimes, and the collection of procedural evidence involves a huge number of forensic examinations.

Based on the analysis of the tasks of various types of forensic examinations, the article establishes that forensic examinations play an important role in the investigation of war crimes. Based on the results of a critical analysis of the norms of the current legislation of Ukraine, which regulate the processes of collecting evidence and attracting an expert, it has been proved that in the conditions of martial law in Ukraine, it is extremely difficult to obtain an expert opinion.

The publication analyzes the procedure for attracting an expert in the member countries of the Council of Europe and proposes to reform the system of expert provision of justice by abolishing the monopoly of state expert institutions on conducting a significant number of forensic examinations in Ukraine and introducing the responsibility of an expert for a biased opinion (similar to the member countries of the Council of Europe). This will reduce the time of examinations and increase their reliability.

It is proposed to reform the system of expert justice support in Ukraine under martial law in the following areas: 1) abolition of the monopoly of state expert institutions on all types of forensic examinations, except for the study of objects whose free circulation is prohibited or restricted; 2) granting the right to the parties to criminal proceedings, the victim and the court to choose the most qualified (state or private) expert, regardless of whether he is listed in the Register of certified forensic experts; 3) imposing sanctions against a forensic expert in case of violation of his professional duties (confiscation of payment for the examination, disqualification as an expert, administrative fine or arrest, criminal prosecution, disciplinary consequences or claims for damages), etc.

Keywords: special knowledge, war crimes, forensic examination, monopoly on forensic examination, martial law.

Стаття надійшла до редакції: 20.04.2022 р.

Прийнята до друку: 29.04.2022 р.